

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ט, תשי"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלשון סופרי ימינו

עיון לשוני ביצירת ע' קרליבך

העיתונאי והסופר עזריאל קרליבך ז"ל השאיר אחריו לברכה, מלבד שפע מאמריו בשאלות הזמן, ספר רשמי מסע, "הודו", ובספר זה נתעלה סגנונו למעלה מרמה עיתונאית רגילה. בו הערה המחבר את תמצית חיי נפשו ובו התרומם גם סגנונו לרמת יצירה; ואתה מוצא פה — אגב תיאורי נוף וחיי אדם — צירופי לשון מקוריים וביטויים חדשים על־דרך ניבי מקרא ואגדה, הראויים לסקירה ולזכירה.

דברנו על האוכלוסייה המרובה, השופעת ללא מעצור בארץ הודו, הוא נוקט לשון רחם התולדה (עמ' 22): "אי־שם, אולי בהרים הרחוקים... נפתחו ארובות רחם התולדה; והנה זה קולת, הנה זה גועש — מים מתגברים". כיוצא בדבר הצירוף מבול אדם (עמ' 24): "גדולה הודו מאוד, אך מבול האדם גדול הימנה". בעמוד 30 נמצא משחק מלים יפה, מטבעות לשון חריפות ומקוריות ברוח לשון המקורות: "לא לחמוד — זהו חוט השני; ולגבינו — חוט השוני...". דומני, כי צירוף זה חוט השוני ראוי להתקבל במקום הצירוף הרווח (הלועזי) "קו מבדיל". והרי לך (עמ' 50) ניסוחים בעברית נאה ובתכלית הקיצור: "עסקים קודמים לתענוגות" — כתחליף עברי לפתגם אנגלי ידוע; "פיקוח נפש דוחה כול" (עמ' 59) — על דרך הכלל בהלכה: "פיקוח נפש דוחה שבת".

כותרת הפרק הרביעי "האדם — איכה?" היא סיגול
 נאה של פסוק (בראשית ג, ט): "ויקרא ה'... אל האדם, ויאמר
 לו איפה?". לציון סדר המעמדות בהודו נאמר (עמ' 66): בני-
 בלייכת, בנות-בלייכת. ובעמוד הבא: "הם חיים על הכת ומן
 הכת, בזכות הכת ולמען הכת"; ובכותרת הפרק החמישי: "אדם
 לכת יולד" — על-דרך הכתוב באיוב: "אדם לעמל יולד". ובאותו
 פרק (עמ' 74): "משוגע לדבר הכת" — על דרך "משוגע
 לדבר אחד". ובעמוד הבא: "ארבעה אבות-כיתות הן" — על-
 דרך לשון המשנה: "ארבעה אבות נזיקין". והרי תיאור חייהם
 של בני המערב בפי משכיל הודי (עמ' 108) בניסוח רווי זכרי
 לשון מן המקרא — ישעיה — ומן האגדה: "אתם בהולים
 ודחופים תדיר ומפחדים כל הימים שמא תאחרו! ואם לא עכשיו,
 אימתי? ואתם חוטפים פיסות חיים חטוף ואכול, כי מחר תמותו".
 ובהמשך אותו עניין שוב מנצנץ סגנון ישעיה מבין חגווי המלים
 של קרליבך: "כל הימים אתם רתומים למירוץ הגדול, המטורף,
 חסר-הסיכוי — המירוץ נגד הזמן... דולקים מבוקר עד ערב,
 ומאחרים מערב עד בוקר".

בעמוד 119 נמצא ניסוח מעין פתגם: "ביטחון קודם
 לכול". על יסוד הצירוף "נחות-דרגה" — יצר (עמוד 138):
 נחות-כת. על סמך שמות מעין "גברתן" חידש (149) טעמתן
 (בעל טעם, אנין-טעם): "אברך משי מגונדר, טעמתן-לקקן".

יש שאתה מוצא בספר פסקות-תיאור נהדרות, אגב שפע
 לשון, בסגנון עשיר מופלג; סגנון דשן ושמן; סגנון המזכיר את
 סגנונו של נחום סוקולוב ז"ל — מורו ורבו של קרליבך
 בפובליציסטיקה עילאית; קרליבך כותב: "ארץ שתמיד כריסה

בין שיניה ; ארץ מתפקעת ממכמני צפונותיה, ארץ פותחת כל
נקביה ומשגשגת ירק-פרא ;

ירק העולה כמזרקות המתיזות קשתות עלים לכל רוח...

ירק כמרבד שטוח למדרס רגלי העצים ;

ירק כמסך להסתיר נבכי יער ;

ירק כפיגום מטפס ועולה מסביב למגדלות הצמרות ;

ירק משתרע לכל העברים כי צר לו המקום ;

ירק פרוץ ומתפרע, מיתמר ומשתלב ומשתלהב ומצטלב

ומתפתל ומשתרג ומתגבה ומשתפל ומסתבך ומתאבך..."(עמ'